

Á L O M

Saffer Pál

Furcsát álmodtam az éjjel. Körülöttem mindenütt, a falakhoz támasztva és a földön, fenyőágak zöldelltek. Közöttük és körülöttük feketebe öltözött emberek nyüzsögtek. Mintha mindenki készült volna valamire. Nekem is készülnöm kellett volna, de még nem tudtam, hogy mire. Őket nem mertem megkérdezni, mert ünnepet mondtak volna, de én nem nevezhetem azt ünnepnek, mert ünnep alatt örömet értek. Ezért inkább csak azt mondom, hogy esemény.

Lehet, hogy a fenyőágak miatt éreztem így. Azok nekem sohasem jelentettek ünnepet. Csak mások készülődését, örömét láttam mindig, azt pedig nem lehet érezni, legfeljebb csak megérteni lehet.

És azért is, mert mindez a falumban volt, ahol harminc év után jártam nemrégiben. Az én falumban sohasem nőttek fenyők, csak az úriházak udvarában, ahova nem lehetett belátni. Az utcákra csak karácsony előtt hoztak fenyőt a piaci árusok, máskor ott csak akácok, meg eperfák nőttek, porosak voltak, egyhangúak, szürkék, mint a falu. Én pedig szerettem volna, kicsi koromban, hogy a falum hasonlítson arra a másikra, amit a nagy képen láttam az iskolában. Tudtam, hogy a szép hegyeket nem lehet idevarázsolni, de legalább a fenyőket: miért nem ültetnek fenyőt mifelénk? Azok olyan szép zöldek és egy kicsit hasonlítanak a hegyekre. Az apám akkor megmagyarázta, hogy a fenyő nem szereti a bácskai földet. Szerettem volna megkérdezni tőle, hogy milyen föld van az úriházak udvarában, de nem mertem. Csak vágytam tovább titokban a fenyőket és vágyom őket ma is, mert már tudom, hogy a valóságban még szebbek, mint a képen. Ha egyszer házam lesz, sok fenyőfát ültetek az udvarába.

És most ott voltak a fenyők a falumban, mindenütt, a földön és a falak mentén. Két igazi fát is találtam közöttük: egy óriást, meg egy kisebbet.

Innen tudtam, hogy készülnöm kell, de még nem tudtam, hogy mire. Pedig az esemény közeledett.

Egyébként, hogy a faluban történt, ezt onnan is tudom, hogy tisztán láttam magam előtt a főutcát, a három templom tornyát, a község-házát, a Beckék boltját a sarkon, meg a harminc év előtti embereket. Megismertem őket, ha a nevékre már nem is emlékszem. De időben a dolog nem akkor történt, hanem most, mintha ők megmaradtak volna olyanoknak, mint egykor és csak én öregedtem volna hozzájuk. Ezt nemcsak onnan tudom, hogy a főutcán ott volt az emeletes ház, amit most építenek, talán a fenyők helyett, hanem onnan is, hogy állandóan Jolán járt az eszemben, és Jolán akkor még nem volt.

Körülottem mindenki igyekezett fenyőzöldet szerezni. Az emberek egymás kezéből kapkodták ki az ágakat, mint karácsony előtt, pedig a karácsony még messze volt. Ebben bizonyos vagyok, mert még nem volt sem hó, sem fagy, csak valami végtelen, kétségbeejtő szürkeség. Ismerem ezt az időt. Ilyen szokott lenni száraz őszykőn, november végén, december elején, amikor már minden munka kész, minden elhervadt, még a nap fénye is. És az emberek kiégett szemekkel ülnek otthon, vagy kelletlenül tesznek-vesznek a ház körül, a tél pedig még várat magára. Tudom, ilyen még most is ősszel a falum. Nemrég jártam ott. Ezen nem segít az emeletes ház. A fenyők sem segítettek volna, csak én hittem azt gyerekfejemmel.

A két fenyőfa közül fogtam a nagyobbát, néhányszor magasabb volt főlem, és bedugtam a kabátom alá. Ez annyira természetes volt, hogy senki fel sem figyelt rá. Kajánul örültem, ugyanakkor végtelen nyugalom és megkönyebbülés áradt szét bennem. Most már tudtam, hogy mire kell készülnöm: holnap lesz Jolán születésnapja. És nekem volt, itt a kabátom alatt, a legszebb, legnagyobb fenyőm.

Ezrei korántsem akarom azt állítani, hogy a többiek is Jolán születésnapjára készültek volna. Nem tudom, de nem is firtattam, mert nem fontos. Minden közös ünnep úgyszólván külön-külön ünnepekből áll, és csak az a fontos, hogy az ember megtalálja bennük a sajátját. Én megtaláltam, de nem sokáig tartott. Más lehető értelmek mindig bizonytalanná teszik a sajátot: hátha tévesen készülök, téves eseményre?!

Világos volt ugyanis, hogy a faluban vásár van, de nem kint a falu végén, a koplalón, ahogy nálunk a gyérfűvű legelőt nevezték a bika-istálló közelében, amely egyéb célok mellett vásártérként is szolgált, hanem bent a főutcán, a Beckék boltja előtt, ahol a hetipiacot szokták tartani. Világos volt azért, mert a fenyők között csak cukorka-, törökméz-, játék- és művirágárusokat láttam. Csupa ajándék és érzem, hogy sok ajándékot kell vennem. Nem tudom, miért érzem mindig azt, hogy Jolánnak sok ajándékot kell vennem. És ilyenkor ő soha sincs mellettem. Valahogy mindig megyek hozzá. Az ajándék pedig olyan, mint a váltságdíj a távollétért.

Ekkor jutott eszembe, hogy a születésnap tulajdonképpen nem is holnap lesz, hanem ma! Sietve jártam hát az asztalok között és díszeket válogattam a fenyőfámhoz, amit még ma, az ünnepélyen, a Danics doktor házában át fogok adni Jolánnak.

Nem tudom, hogy miért épp a Danics házában, de lehet, hogy azért, mert valamikor annak az udvarában nőtt fenyő a faluban. Messziről

jött ide ez a doktor, onnan, ahol nem kell a fenyőket ültetni, a gyerekeit csikorgó téli hidegben is térdharisnyában járatta, és a falusi asszonyoknak kicsordult a könnye a fagycsipte vörös gyereklábak látán. Senki nem utánozta a Danics gyerekeket. De lehet, hogy a doktor nem is ezt akarta. Goromba ember hírében állt, és nem mertem soha belesni az udvarába.

De az is lehet, hogy csak azért nem mertem, mert az apám haragudott rá. Ő is haragudott az apámra és bizonyára rám is. Az apámra a saját testvérei is haragudtak. Talán innen van az, hogy ma is vonz valami azokhoz az emberekhez, akik nem szeretnek. Mindig attól félek, hogy igazuk van és szeretném megtudni, hogy mi az, ami taszítja őket tőlem. Szeretném jóvátenni és néha kétségbeesek, mert nem tudom, hogy mit.

És most ott készül az ünnepség a Danics doktor házában. Nem holnap, hanem ma. Sietni kell.

Egyszeriben azt vettem észre, hogy az egész vásár velem együtt bekerült az utcáról a Beckék sötét boltjába, ahova soha nem szerettem menni, mert sötét volt, feneketlen és dohos. A boltban most italt is mértek, és János, a vállalati sofőrünk volt a kocsmáros. Különös, viagyorgó, előzékeny kocsmáros, aki mindenkinek mindent ígér és akinek mindene van.

Ott volt Évike is. Mosolygott, megölelt és azt mondta, hogy boldog mert eljöttem és ennyi virágot hoztam neki. Talán mondtam neki, hogy Jolánnak vettem a virágot, hogy Jolán vár és nekem sietnem kell. Bizonyára mondtam, de ő nem hallotta, csak mosolygott tovább és szedte ki szálanként a virágokat a kezemből. Én hagytam és azzal vigasztaltam magam, hogy van még a boltban sok virág, majd veszek másikat és senki sem veszi észre, hogy az már nem lesz ugyanaz.

Évi most hasonlított a Beckék lányához. Az néha jött hozzánk, mert anyám hívta, hogy legyen a pajtásom. Ha jött, én elszöktem hazulról. Talán azért mert nagy fekete keretes szemüvege volt, és a fiúk csúfolták miatta. Ő pedig órák hosszat ült és várt. Olyankor gyűlölt, mert elvette tőlem az anyámat. Most sajnáltam. Sok az adósságom. Ahogy vonzódtam mindig azokhoz, akik eltaszítottak, úgy menekültem mindig azoktól, akik engem kívántak. Azután megbántam. Vagy inkább megijedtem, hogy ők is megutálnak. Ilyenkor jó a másoknak szánt művirág vagy a másoknak szánt idő. Csak én tudom, hogy nem annak adom, akinek szántam. Aki kapja, az örül. Nem láthatja, hogy gyilkosnak érzem magam.

Valami sürgetett. Jolán nem tehet erről. Hirtelen ismét nagyon sietni kezdtem, és Évi eltűnt.

Egyszeriben mindent akartam, ketté szakadtam: ültem az asztalnál, mint aki nagyon ráér, és valami italt szopogattam, de ugyanakkor sietve járkáltam a pultok között is, és válogattam egyre több és több művirágot a fenyőfámhoz, hogy szép legyen, és mutasson valamit. Mert addigra már összezsugorodott, igénytelen hervadt ágacska lett belőle, amit okvetlenül fel kellett díszíteni, ha azt akartam, hogy hatása legyen, hogy jóvá tegye a megbántást, a mulasztást, mert ekkor már nyilvánvaló volt, hogy valamit elmulasztottam. Ezt abból is láttam,

hogy az ág, minél több virágot kötöztem rá, egyre csúnyább lett, zsugorodott, és ezt nem tudtam megállítani. Kivert a veríték.

János, a sofőr látta, hogy mi történik; vigyorgott a pult mögött, és kiszolgált. Várta, hogy odamenjek hozzá. Mindig így várt, ha tudta, hogy kérni akarom valamire. És én néha kértem. Tudtam, hogy később ezt ki fogja használni ellenem, mégis kértem. Azután fizettem. Szolgálatokkal, vagy kölcsönökkel, amiket sohasem adott vissza. Mások is kértek, mások is fizettek. Kis szolgálatokért nagy árakat. A vállalatban mindenki gyűlölte Jánost. De senki nem mert megmondani.

Ötletem támadt: csokoládét veszek Jolánnak a fa mellé. Ravasz gondolat: ha a fa egészen összezsugorodik, akkor a csokoládé lesz az ajándék, a fa pedig a dísz rajta.

A pulthoz léptem. János egy kis kockát nyújtott felém, de rászóltam, hogy egész dobozzal akarok. Körülöttem az emberek hangosan szörnyülködtek. Nem törődtem vele. Siettettem Jánost, hogy csomagolja be. Ne nézzék. János rám kacsintott. A kabátom alatt a fácska már be volt csomagolva, újságpapírba. Most már büntudat kínozott.

Fizetek, mondtam hetykén Jánosnak, mert úgy hittem, hogy sok pénz van nálam és a maradékból kifizethetem a művirágárosokat is, akiknek adós maradtam. Különösen az egyiknek tartoztam sokkal. Tőle valami hosszú szárú fehér virágokat vásároltam, amiből sehogy sem lett elég.

János számolni kezdett. Előbb ezreket, azután tízezreket mondott, és nekem nem lett elég a pénzem. Az pedig nem lehet. Nem szoktam meg, hogy többet kívánjak, mint amennyire telik.

Csalt. Tudtam, hogy csal és meg is mondtam neki, hogy én soha nem ittam olyan drága italt, hogy ennyi pénzbe kerüljön, és a csokoládé sem kerülhet ennyibe.

Ekkor bejött a boltba Rogozi, a főnököm. Odaállt mellém a pulthoz, és ahogy szokta, morogni kezdett a bajusza alá, hogy hol vagyok ennyi ideig, már mindenfelé keresnek, és mindenki csak rám vár.

Rénéztem, és egyszeriben megértettem, hogy miért sietek. Nem holnap, de nem is ma, hanem most van az ünnepség és engem várnak oda. De a dac mindennél erősebb volt. Úgy éreztem, hogy ezt a számadást Jánossal nem hagyhatom itt, ezt mindenekelőtt és mindenáron tisztáznom kell. Addig nem mehetek el innen. Intettem Rogozinak, hogy hagyja abba, és nem törődtem többé vele, bár hallottam, hogy tovább is mondja a magáét.

Csapkodni kezdtem az asztalt és vitatkoztam:

„Nem a pénz miatt!”, kiabáltam, „Nekem az igazság a fontos, az igazság! A becsületem!” „Én nem tartozom ennyivel!” „Senkinek sem tartozom ennyivel!”

Így kiabáltam, azután ismét belém nyilallt a kétség: miért mondtam, hogy ennyivel? Miért nem mondtam, hogy semmivel? Elhallgattam.

János csak állt a pult mögött, szemtelenül vigyorgott, és valami régi tartozásokat emlegetett.

Rogozi is megszólalt ismét. Megkérdezte, hogy tulajdonképpen melyik igazságot keresem. „Mert tudd meg — mondta —, hogy kétféle

igazság van: az egyik a kötelesség, a másik az érzés igazsága. És nem mindig tudni, hogy melyik az előbbrevaló . . .”

Ránéztem, és úgy tűnt, hogy részeg. Talán azért, mert nem tételezem fel róla, hogy józanul ilyen mondana.

A dolog így kezdett egyre bonyolultabbá válni. Ekkor ismét rádőbentem, hogy végleg elkéshetek, hogy nincs már időm vitatkozni. Ez szörnyű volt. Elrohantam.

Már kint jártam az utcán, amikor észrevettem, hogy az ünnepi fehér ingemet a kezemben viszem, hogy nincs is rajtam kabát, hanem valami csíkos pizsama, és még borotvátlan vagyok. Így nem mehetek be az ünnepélyre. Az emberek csodálkozva néztek rám, de nem törődtem velük, csak szaladtam tovább. Mögöttem valahol messze Rogozi loholt és kiabált, hogy siessek, mert elkések.

Amikor odaértem, benéztem a Danics ház ablakán. Most sikerült, mert már felnőtt voltam. Gyerekkoromban hiába pipiskedtem, ha arra jártam.

Odabenn öszülő hajú frakkos urak sétálgattak, komoly arcú estélyi ruhás asszonyokkal. Elszomorodtam. Megint ők győztek, a komolyak, a felnőttek, rendesek. Ismét nem tudtam megfejtetni a titkot, hogy mikor végezték el minden dolgukat, mikor védtek meg igazságaikat, hogyan maradt még idejük frakkba öltözni, rózsaszínűre fürödni, borotválkozni és az arcukat kisimítani.

Bementem az udvarba, és megbújtam az épület sarkánál. Vártam, hogy Jolán kijöjjön és odaadjam neki az ajándékot, ha már nem mehetek be mulatni. Erősen gondoltam rá, mint kicsi koromban, ha nagyon akartam, hogy valami kívánságom teljesüljön. De nem jött ki.

Végül mégiscsak megjelent valaki az udvarban. Hallottam a lépteit. Elhatároztam, hogy megkérem, hívja ki Jolánt. Barinka néni volt az, az óvónőm. Tacsakót vezette fényes pörázon, a nagy, selyemszórú, szelíd fekete kutyáját, mint valamikor. Mind a ketten szomorúan néztek rám.

— Nem mehetsz be így, fiam — mondta csendesen Barinka néni —, nem öltöztél fel rendesen. Látod, megint nem öltöztél fel rendesen. A nadrágod még mindig térden alul ér, nem úgy, mint az úri fiúknak . . .

— Mondtam anyámnak . . . — szakadt ki belőlem a tiltakozás, de azután elhallgattam. Mert Barinka néni sohasem mondta, hogy öltözz fel, fiam, csak azt, hogy nem öltöztél, ahogy kell. Ez nagyon fájt valamikor. Most is. Most is fáj, ha üres tekintettel csak olyannak látnak, amilyen vagyok.

Odabenn közben szünet lett, és mindannyian kijöttek az udvarra. Jolán is kijött, de nem volt estélyi ruhában, mint a többi asszonyok. Valami fekete házikabát volt rajta és kötény, amiben a konyhán segédkezett.

Ekkor jutott eszembe, hogy megígérttem és elfelejtettem neki estélyi ruhát venni.

Odaszaladtam hozzá, de elfordította fejét, és ment tovább. Lépkedtem mellette, egyszeriben roppant fontosnak tűnt, hogy tartsam a lépést vele. Azután elkezdtem beszélni. Meg akartam neki mindent magyarázni, de egy szavamra sem válaszolt. Talán nem is hallgatott rám.

Akkor elővettem a kabátom alól a díszes fenyőágot, de amikor át akartam adni, láttam, hogy csak egy csomó összegyűrt újságpapír van a kezemben. A fenyő és a csokoládé nem volt sehol.

— Nagyon siettem. Szaladtam — mondtam dadogva. — Lehet, hogy akkor vesztettem el. Pedig megvolt. Becsületszavamra megvolt. Készültem. Neked készítettem...

Jolán végre rám nézett. Ekkor láttam, hogy sír.

Megértettem, hogy minden hiába. Ismét elkéstem. Most már tudtam, hogy miért viselt kötényt. Ez nem az ő ünnepéye.

Az ő születésnapja tegnap volt.